

Geachte redactie,

De voorspelbaarheid van ecosystemen (pag. 26-27 Vakblad mei 2006) met belangstelling gelezen. Hierin wordt benadrukt dat onder invloed van externe omstandigheden alles voortdurend verandert. Dit proces van veranderen wordt ook zwaar beïnvloed door allerlei onderzoek en verschuivingen en wisselingen in het natuurbeheer. We zijn te gretig geworden en denken alleen maar aan veranderingen. Eén ding staat vast en dat is dat elke verandering positief of negatief kan uitwerken en dat er altijd iets anders voor in de plaats komt. Hierin schuilt ook een groot risico. Dit alles overwegende roept bij mij steeds weer de vraag op "Waarom al die veranderingen in zaken die goed of op de goede weg zijn?" (bosbouw in Nederland). De wetenschap stelt vast maar draagt geen verantwoordelijkheid voor de gevolgen en daar zit voor mij de 'pijn'.

In het Vakblad april 2006 worden de problemen voor fosfaat, nitraat en sulfaat aan de orde gesteld en op een voortreffelijke wijze naar voren gebracht. Dit zijn voor het beleid en het beheer vraagstukken die niet op korte en of lange termijn zijn te overzien omdat vele zaken m.b.t. duurzaamheid afhankelijk zijn van vele externe factoren (bijv. N-depositie). Toch maak ik me ernstige zorgen dat te snel ad hoc wordt beslist i.p.v. gewikt en gewogen. Als nu blijkt dat er m.b.t. fosfaatproblematiek honderd jaar is gemoeid, dan hebben we meer tijd en gegevens nodig om tot een duurzame beheersvorm te geraken.

Als ander voorbeeld noem ik de opmars naar liquidatiebehoefte van het Nederlandse naaldbos (verdrogingsproblematiek en het begrip exoot). De wetenschap heeft bepaald dat naaldbos meer verdampt dan loofhout. Onderzoek naar draagvlak lijkt mij ook nuttig. Dit 'gegeven', al of niet getoetst, is inmiddels in den lande op uitgebreide schaal verbreid en ontbreekt in geen enkel rapport of publicatie. Vele beleidsmakers maken hiervan dankbaar gebruik om hun idealen of politieke stokpaardje aan de man te brengen. Deze stellingname kan fatale uitwerking hebben op het naaldbos. De waarden en in het bijzonder de natuurwaarden van oud naaldbos worden volledig onderschat en wie zijn zij die dit allemaal beweren? Gun naaldbos de kans om oud te worden en laat de

'sloopwoede' plaats maken voor het 'koesteren', dan hoeft naaldbos zich niet telkens meer te bewijzen.

Voor loofbos is meer toekomst weggelegd, waarbij ik u verwijs naar pagina 24, aprilnummer 2006, waar bosaanleg met nadruk wordt gestimuleerd en waarin met nadruk wordt gesteld dat bos als geen ander in staat is meervoudige doelstellingen te combineren. Hulde! Een dergelijke opsteker verdient ook ons naaldbos. De strijd lijkt gestreden en verloren en het is u, geachte redactie van dit zeer gewaardeerde vakblad, bij wie ik hulp inroep om deze negatieve uitstraling van ons naaldbos wat positiever te laten doorklinken! Het moest er toch een keer uit.

Kees van Erp, oud-districtshoofd West-Brabant Staatsbosbeheer

KNBV themabijeenkomst 'Bos & Brand'

'Bos & Brand' was het thema van de tweede KNBV-themabijeenkomst voor studenten op 24 mei in Wageningen. In drie gevarieerde presentaties kwamen de oorzaken en gevolgen van bosbranden aan de orde.

In de eerste presentatie geeft Gertjan Woudstra, vlieginstrucent bij de Provinciale Overijsselse Bosbranden Bestrijding (P.O.S.B.), een overzicht van oorzaken van natuurbranden en de gevaren van zulke branden. Natuurlijk zijn er de doelbewuste brandstichters, maar vaker worden branden veroorzaakt door onwetende, onvoorzichtige recreanten. Een smeulende sigarettenpeuk, een stukje glas of de restanten van een barbecue in de natuur kunnen grote gevolgen hebben en grote gevaren opleveren voor woningen, campings, hotels, andere recreanten, de hulpdiensten en natuurlijk voor dieren en planten. Het doel van de brandbestrijdingsdiensten, werkzaam in Overijssel, Gelderland en Brabant, is om branden tijdig vanuit de lucht te signaleren en de hulpdiensten in te schakelen. Ook tijdens de bestrijding van branden geven de vliegers informatie door. Een brand is immers vanuit de lucht beter te overzien dan op de grond. De waarnemingsvluchten vinden plaats boven uitgestrekte natuurgebieden.

Natuurbranden zijn vaak moeilijk te bestrijden door de diversiteit aan begroeiing, het slechte overzicht, de grote hoeveelheid aanwezig brandbaar materiaal en de slechte bereikbaarheid. De laatste twee factoren hebben onder andere te maken met de nieuwere manier van natuurbeheer. Dood hout laten liggen is leuk, maar het betekent ook dat een brandweerauto minder snel ter plaatse kan zijn om de brand te bestrijden. Bovendien vergroot het dode hout de hoeveelheid brandbaar materiaal aanzienlijk. Ook zijn er tegenwoordig veel minder brandgangen en brandremmende loofsingels in het bos. Vroeger waren deze verplicht via de Boswet, maar nu wordt deze regel minder

heeft als doel de bosbouw, het natuurbehoud en het landschapsbeheer in ruime zin te bevorderen. Het gaat ons dus om de bosbouw in al haar facetten, met het oog op de vele functies die bos en beplantingen kunnen vervullen. Solitaire bomen, boomgroepen, houtwallen, laan- en rijbeplantingen en andere landschapselementen hebben ook onze warme belangstelling.

De vereniging organiseert regelmatig studiedagen en excursies. Bovendien ontvangen leden 10 x per jaar gratis het Vakblad Natuur Bos Landschap. Daarnaast is er een website als bron van informatie over bos, natuur en landschap voor leden en andere belangstellenden.

Voor aanmelding en meer informatie kunt u terecht bij de website van de vereniging: www.knbv.nl

nageleefd en minder gecontroleerd. Voor de brandbestrijding wordt het er dus niet makkelijker op, maar mede door de assistentie vanuit de lucht kan er toch veel gedaan worden.

Littekens

Vervolgens vertelt Babs Stuiver, pas afgestudeerd in Wageningen, over haar afstudeerwerk waarin ze de ecologische effecten onderzocht van de brand in Kootwijk, zo'n tien jaar geleden. Nu doet ze een PhD in Zweden, ook over de gevolgen van bosbranden. Ze laat ons zien dat branden flinke littekens nalaten in een bos. Die littekens maken het mogelijk om branden te dateren, zelfs tot honderden jaren terug. Maar vuur brengt ook vernieuwing in het bos. Het draagt bij aan de biodiversiteit en voor bepaalde soorten is vuur zelfs noodzakelijk om te overleven (bijvoorbeeld wildemanskruid). Door de grotere hoeveelheid licht die op de bosbodem komt en door een wisseling in temperatuur, ontstaat er een ander microklimaat dat kansen biedt voor veel verschillende soorten, mits er maar zaden beschikbaar zijn (in de zaadbank of afkomstig van overstaanders). Al deze nieuwe mogelijkheden die vuur met zich mee brengt, zijn de reden dat er in Zweden al volop geëxperimenteerd wordt met preventief branden. Wellicht wordt dit ook de nieuwe beheersmaatregel in Nederland?

Als laatste is het woord aan Claudius van de Vijver, werkzaam bij Wageningen UR. In het verleden deed hij veel onderzoek naar de dynamiek van Afrikaanse savannes. Daarin speelt vuur, naast herbivorie en bodemtype een belangrijke rol. In Afrika wordt al eeuwen vuur gebruikt, maar de laatste decennia groeit het gebruik. Van de jaarlijkse CO₂-uitstoot op de

wereld wordt tien procent veroorzaakt door het afbranden van de savannes in Afrika. Het overgrote deel hiervan bestaat uit aangestoken branden. Het branden wordt gebruikt om de vlaktes open te houden, om insectenplagen en ziektes te voorkomen en om de kwaliteit van het gras te verbeteren (beter voedsel voor het vee). In Nationale Parken worden ook vaak stukken afgebrand, om verspreiding van ziektes zoals miltvuur te voorkomen, maar ook om het uitzicht voor toeristen te vergroten.

Preventief branden?

Aan het eind van de middag zit iedereen met dezelfde vraag: moeten we in Nederland ook preventief gaan branden? Want leven we nu niet op een tijdbom die alsnog groter wordt? Gertjan Woudstra vertelde dat recreatie op dit moment het grootste gevaar vormt. Er zijn ontzettend veel campings in de natuur die bij een brand ingesloten kunnen raken. Er wordt al flink gelobbyd bij de verschillende overheden om aandacht te krijgen voor dit probleem. Als we preventief branden verkleinen we de risico's voor recreatie-objecten.

Maar hoe zit het met de maatschappelijke acceptatie? De brandweer wordt geacht om branden te blussen en niet om toe te kijken hoe een bos in de as wordt gelegd. Bovendien zijn de recreanten net gewend aan dood hout in het bos, hoe valt dan uit te leggen dat dit dode hout ook een risico vormt?

Ondanks deze schijnbare nadelen lijkt vuur in bepaalde situaties een goede optie. Bijvoorbeeld in de Oostvaardersplassen; daar zou vuur, net als op de savannes, de kwaliteit van het voedsel voor de grazers enorm kunnen verhogen, waardoor je het instorten van de populatie zou kunnen voorkomen. Voor het preventief branden in bossen kunnen we kijken naar de VS, Canada en Zweden, waar dit al op grotere schaal gebeurt. Of preventief branden in Nederland toekomst heeft? De tijd zal het leren...

Voor vragen of meer informatie over de themabijeenkomsten voor studenten: student@knbv.nl

De dood in het bos

Een paar decennia geleden werd de Nederlandse bosbouwwereld opgeschrikt door een groep biologen die zich hard maakte voor het laten liggen van dood hout in het bos. Er werd toentertijd vaak schamper op gereageerd. Het achterlaten van dood hout was natuurlijk zonde: je kon het beter te gelde maken. Bovendien: zou dit hout niet een broeinest worden van allerlei ziektes en plagen? En wat te denken van de rommel die het gaf? Onder het motto *Dood hout leeft* is met veel succes het laten liggen van dood hout gepropageerd als belangrijke bron voor de biodiversiteit in onze bossen. Nu het laten liggen van dood hout de gewoonste zaak van de wereld is geworden, is de discussie verlegd naar een andere bron van dood organisch materiaal. Het motto is nu *Dood vlees leeft*, en er wordt veel energie gestoken in voorlichting over de grote voordelen van het laten liggen van kadavers van grote hoefdieren in natuurgebieden. Ook hier is de biodiversiteit een belangrijk argument. Maar kan dat zo maar? Dezelfde tegenargumenten als bij dood hout worden nu gebezigd bij het laten liggen van kadavers. Bovendien stuit het veel mensen tegen de borst, en ook laat de wetgever slechts beperkt ruimte. Hoog tijd dus voor een debat over dit heikele onderwerp.

Zo'n 150 mensen vonden 7 juni hun weg naar Wageningen, waar in het Lumen gebouw de KNBV al weer voor de vijfde keer een bosdebat organiseerde, ditmaal rond het thema 'De Dood in het Bos'. Na een korte inleiding door de dagvoorzitter, Michiel Houtzagers, mochten zes deskundigen vanuit verschillende disciplines hun meningen voor het voetlicht brengen, en werd daarna met de zaal gediscussieerd over het thema.

Dynamisch verloop

Geert Groot Bruinderink (Alterra) begon met een kort college over populatie-ontwikkeling bij grote hoefdieren. Een natuurlijke populatie zal in het algemeen eerst gaan groeien, totdat een niveau is bereikt waarin dichtheidsafhankelijke factoren (voedselaanbod, voorkomen van parasieten) en dichtheidsnafhankelijke factoren (ziekte, predatie, weersinvloeden) zorgen voor een fluctuerende stand. Hij benadrukte dat populaties hoefdieren vooral een

dynamisch verloop kennen, met soms grote sterfte, wat weer gevolgd wordt door grote aanwas. Wat duidelijk naar voren kwam is dat sterfte in min of meer vrijgelaten populaties normaal is (ook zonder grote predatoren) en dat deze sterfte vooral plaatsvindt onder jonge dieren. Hij liet recente cijfers zien over de Oostvaardersplassen, waar op dit moment sterfte onder jonge dieren zo'n 25% bedraagt. Ook bij andere hoefdieren, zoals ree en wild zwijn, vindt sterfte vooral plaats onder jonge dieren. Bij wilde zwijnen is sterfte vooral hoog bij het uitblijven van mast (eikels en beukenoten). In een mastloos jaar kan vrijwel de gehele aanwas sterven. Veel varkens maken de spoeling dun.

Zorgplicht

Sterfte is dus de gewoonste zaak van de wereld, maar het hangt er volgens Bas Worm (Vereniging tot behoud van het Veluws Hert) wel van af onder welke omstandigheden dit gebeurt. Hij maakt een duidelijk onderscheid tussen dieren die binnen een raster leven, en dieren die zich ergens spontaan vestigen. Voor die eerste groep hebben we volgens hem een zorgplicht, en moet nodeloos lijden worden voorkomen. Hij beschouwt de Oostvaardersplassen als te klein voor het ontstaan van een stabiele populatie. Het welzijn is daar in het geding, volgens hem, en hij noemt als voorbeeld het feit dat hinds in de Oostvaardersplassen zo uitgemergeld raken dat de ovulatie stopt. Dat is dus precies zo'n dichtheidsafhankelijk effect waar Geert Groot Bruinderink op doelde, dat zorgt dat populaties niet ongebreideld zullen doorgroeien. Maar hebben dieren dan een aangeboren recht op een normale ovulatie, en moeten wij die dan garanderen?

Wegwerpwild

Rob Borst (IPC Groene Ruimte) besteedde in zijn inleiding aandacht aan de soms krampachtige manier waarop wij in Nederland met natuur omgaan, en kwam uiteindelijk tot de conclusie dat we de plicht hebben om met beleid te zorgen voor alle schepselen der natuur. De mens als rentmeester over de natuur, dus. Hij schetste het beeld van een gemiddelde Nederlander die het contact met de natuur volledig kwijt is. Verstandig gebruik van de natuur (lees: jacht met oogst) kan dat contact wellicht verbeteren. Geen beheer is wat hem betreft geen optie, en het laten liggen van kadavers kan

indirect schadelijk zijn door het verminderen van draagvlak voor natuur onder de bevolking. Het laten liggen van afschot vindt hij gekunsteld, en hij sprak over de Oostvaardersplassen als een aasetertransferium cq. kadaverconcentratieplaats. Het laten liggen van dode dieren leidt volgens hem tot wegwerpwild, en zou maatschappelijk niet aanvaardbaar zijn.

Kadaverspecialisten

Toch levert het laten liggen van kadavers ook wat op. Het brengt nutriënten weer in kringloop (met name calcium) en zorgt voor een biotoop voor veel kadaverspecialisten, en dus een verhoging van de biodiversiteit in onze natuurgebieden (kijk bijvoorbeeld naar de monniksgier en zeearend). In haar bijdrage liet Yvonne Teurlings (WUR) zien hoe de afbraak van kadavers in zijn werk gaat met behulp van video-opnames. Dat leverde soms prachtige beelden op, zoals dat van een dampend kadaver dat bewoog door alle maden die zich aan het rottend vlees tegoed deden. Insecten blijken over het algemeen te zorgen voor het grootste gewichtsverlies van een kadaver, en de meeste diversiteit die aan dode dieren is verbonden komt voor rekening van gespecialiseerde keversoorten. Er blijken ook duidelijke opeenvolgingen te zijn in diersoorten die een kadaver aanvreten. Vogels zijn afhankelijk van zoogdieren voor het openen van een kadaver. Bacteriën komen het kadaver binnen via insectengangen. Het belang van kadavers voor de biodiversiteit werd met haar bijdrage duidelijk geïllustreerd.

Destructiewet

De agrarische sector beziet deze ontwikkelingen met argusogen. Volgens de destructiewet zijn zij verplicht om alle dode dieren meteen op te ruimen. Hoe zit het dan met natuurbeheerders: mogen die de kadavers zomaar laten liggen? En vormen die dan geen bron van ziektes? Joost Snoep (Gezondheidsdienst voor Dieren) bood een nuchtere kijk op de feiten. Runderen en paarden vallen ook in natuurgebieden onder de destructiewet, dus alleen wild (ree, hert, zwijn) komt als kadaver in aanmerking. En gelukkig vormen gebieden waar deze dieren blijven liggen geen poel des verderfs. Integendeel: de dieren worden regelmatig gecontroleerd op het voorkomen van dierziektes, en tot nu toe zijn er nooit echt grote problemen geconstateerd. Dat wil niet zeggen dat wilde populaties vrij zijn van ziektes, maar de gezondheidsstatus

van de huidige populatie is dusdanig dat nauwelijks gevaar bestaat voor het overslaan van ziekte van wilde naar gedomesticeerde populaties.

Dood is emotie

Gevaar ligt op de loer, maar of het er is, is sterk afhankelijk van hoe je tegen natuur aankijkt. Als laatste bijdrage besprak Michiel Korthals (WUR) in vogelvlucht de ontwikkeling in het denken over natuur, en vooral ook de dood. "Dood is emotie." De antieke wereld zat vol monsters, maar later werd juist het sublieme in de natuur benadrukt. Dit hield vooral verband met het feit dat mensen gingen leren de natuur te beheersen, waardoor deze tegelijkertijd minder beangstigend werd. Maar is dat werkelijk zo? Misschien verdringen we de angst alleen maar, en blijft deze als een veenbrand onder de oppervlakte doorsudderen. Korthals schetste ook de tegenstelling in het huidige beheer van grote hoefdieren. Aan de ene kant is daar de natuur-ethiek, waarin alles ten dienste staat van het ecosysteem. Dit zijn de voorstanders van de ruige natuur. Aan de andere kant vinden we de dier-ethiek, waarin het welzijn van het dier centraal staat. Het levert de gedomesticeerde natuur. Maar hoe je er verder ook tegen aankijkt, "de dood in de natuur heeft gevoelswaarde."

Emotioneel debat

Dat dood emotie is, bleek uit het debat dat zich na de pauze ontvouwde. Over en weer vlogen argumenten door de zaal die niet allemaal even steekhoudend waren. Maar dat maakt zo'n debat nu juist leuk. Een van de eerste tegenwerpingen tegen het laten liggen van geschoten dieren kwam van een wel zeer sociaal begaande deelnemer die vond dat al dat dode wild beter naar de voedselbanken kan worden gebracht in plaats van het te laten rotten in het bos. Het ontlokte de reactie dat je dan evengoed het dode hout uit het bos moet halen om er goedkope meubeltjes van te maken voor arme mensen in Polen.

Gelukkig kwamen er ook serieuzere argumenten op tafel. Een daarvan betreft het feit dat, bijvoorbeeld in de Oostvaardersplassen, de dieren ingerasterd zitten, en dat dat een wezenlijk andere situatie is dan wanneer de dieren zich vrij kunnen bewegen. Dit schept een verplichting naar de dieren toe. Welke verplichting dat is hangt af van hoe je er tegen aan kijkt. Een groep vindt dat we ingerasterde dieren altijd dienen te

verzorgen, en te zorgen dat ze niet nodeloos lijden. Daar tegenover staat het argument dat ook een situatie waarin er geen hekken staan migrerende dieren altijd tegen andere populaties aanlopen, en dus de ruimte niet onbeperkt is. Zo zullen er ook in een rasterloze wereld altijd dichtheidsafhankelijke processen gaan optreden, en dieren van de honger omkomen (zelfs wanneer er grote predatoren aanwezig zijn). En of een dier doodgaat in een gebied van 5000 of 500.000 hectare maakt dan niet zoveel uit.

Een ander punt is de periode waarin kadavers aanwezig zijn in het terrein. Omdat sterfte of afschot zich concentreert in een bepaald seizoen komen er sterke pieken voor in het voedselaanbod voor kadaverspecialisten. En er ligt dan ook meteen een overschot aan kadavers. Rob Borst suggereerde zelfs dat de verongelukte monniksgier in de Oostvaardersplassen zoveel biefstuk had gegeten dat hij niet snel genoeg kon opstijgen om de trein te ontwijken. Maar wat is dan veel? Of te veel? Als je de kadavers weghaalt verlies je een hoop organismen. Deze winter zaten er wel vijf zeearenden in de Oostvaardersplassen, en dit voorjaar zijn al weer een monniksgier en zelfs vale gieren gesignaleerd. Zouden deze vogels er ook zijn geweest als alle kadavers werden opgeruimd?

Een aantal aanwezigen betwijfelde of Staatsbosbeheer wel de juiste groei- en sterftecijfers naar buiten brengt, waarmee de club dus niet volledig open kaart speelt. Daar wilde Jan Griekspoor, belast met het wildbeheer in de Oostvaardersplassen, wel op reageren. Hij benadrukte dat alle gegevens openbaar zijn, maar het probleem zit hem nu juist in de interpretatie daarvan. Een sterfte van 25% onder jonge dieren, is dat veel? Vanuit een ecologisch perspectief is dit een heel normaal sterftepercentage (zie het artikel van Frans Vera in een eerder nummer), maar voor wie begaan is met het lot van individuele dieren is ieder dier er natuurlijk een teveel.

Al met al moeten we constateren dat er nog een hoop kennis en ervaring ontbreekt met het laten liggen van kadavers in onze natuurgebieden, en met het op natuurlijke wijze laten doodgaan van grote hoefdieren. Ervaringen met de huidige experimenten in de Oostvaarderplassen en de terreinen van Natuurmonumenten op de Veluwezoom leveren de eerste gegevens die

kunnen leiden tot een beter begrip voor deze nieuwe manier om tegen populatiebeheer van hoefdieren en het laten liggen van kadavers aan te kijken. Het lijkt er op dat acceptatie bij het publiek mogelijk is, mits ze goed en open worden geïnformeerd, net zoals dat met het laten liggen van dood hout het geval is geweest.

Het debat had uiteindelijk een curieus einde. Tijdens het hele debat werden nogal wat ethische argumenten op tafel gelegd. Logisch, omdat we als mensen geneigd zijn ons normen- en waardenstelsel door te trekken naar dieren. En hoe dichter die dieren bij ons staan, hoe sterker die neiging. Het zorgt echter wel voor een vertroebeling van de discussie, want ethiek hoort bij mensen, en volgens sommigen niet bij dieren ('nature red of tooth and claw'). De laatste spreker in het debat benadrukte dit, en pleitte voor een meer technische benadering van de discussie. "Stop met het verlenen van rechten aan dieren." Hij onderstreepte daarmee de opvatting die Geert Groot Bruinderink eerder uitte, toen hij stelde dat het beheer van natuurgebieden moet worden overgelaten aan ecologen, en dat ethici en boeren op afstand dienen te volgen. Dat mag dan waar zijn, maar het gaat voorbij aan de realiteit. De ecologen mogen misschien weten wat 'het beste' is voor de natuur, het zijn nog altijd de inwoners van dit land die de randvoorwaarden scheppen voor wat beheerders in onze natuurgebieden kunnen doen of moeten laten. Precies de reden waarom de bosdebatten worden gevoerd.

Jan den Ouden

Pro Silva najaars- excursie 2006

Jeugdverzorging van het bos: achterhaald of noodzakelijk?

Weghalen van kromme voorlopers, verpleging, op snoeien en vrijstellen. Zomaar een aantal kreten die een bosbouwer zich bedenkt bij het verzorgen van het jonge bos. De praktijk is dat jeugdverzorging steeds vaker achterwege blijft, wellicht uit economisch oogpunt. Of is het de kleinschalige, meestal natuurlijke verjonging die het minder noodzakelijk maakt? Een veel

gehoorde opmerking is: wacht met ingrijpen tot de eerste dunning met gesloten beurs uitgevoerd kan worden. Maar is dit wel juist? Het jonge bos op de Veluwe wordt meestal pas op dertigjarige leeftijd gedund. Zijn er voor die tijd niet te veel boomsoorten en kwaliteitsbomen verdwenen en is de opstand niet te onstabiel na de eerste dunning?

Tijdens de najaarsexcursie in de omgeving van Nunspeet en Elspeet wordt een aantal praktijkvoorbeelden in diverse stadia bezocht. Met de voorbeelden als inspiratiebron wordt de discussie gevoerd onder leiding van de Pro Silva-discussieleiders. Wie weet is de uitkomst van de dag dat jeugdverzorging weer noodzakelijk wordt geacht.

Deelname aan de Pro Silva excursie kost 20 euro voor leden van de KNBV, 15 euro voor studentleden en 25 euro voor niet leden. Aanmelden het liefst per e-mail; s.bonekamp@staatsbosbeheer.nl, anders via antwoordkaart in vorige nummer van dit vakblad.

Opgave excursie Pro Silva oktober 2006

Ik geef mij op voor de excursie van:

- 11 okt.*
- 12 okt.*
- 13 okt.*

Indien er zich meer dan 40 deelnemers voor één datum hebben aangemeld zal het secretariaat contact opnemen met degenen die zich het laatst als boventallig hebben aangemeld voor het vaststellen van een andere excursie-datum.

Naam: _____

Aantal personen: _____

Adres: _____

Postcode: _____

Woonplaats: _____

Telefoon: _____

E-mail: _____

Opsturen naar: Susan Bonekamp,
Staatsbosbeheer Regio Oost,
Postbus 6, 7400 AA Deventer
Fax: 0570-747111
E-mail: s.bonekamp@staatsbosbeheer.nl